

Katholieke Universiteit Leuven
Afdeling Psychodiagnostiek en Psychologische Begeleiding

DE STRUCTUUR EN BETEKENISGELIJKHEID VAN INTERPERSOONLIJKE INHOUDEN IN VERSCHILLENDE RELATIEVORMEN

[THE STRUCTURE AND CONFORMITY OF MEANING OF INTERPERSONAL BEHAVIORS IN
DIFFERENT FORMS OF RELATIONSHIPS]

HANS VERTOMMEN

The conformity of the structure of interpersonal behaviors in different forms of relationships is the topic of this research. By means of the V.I.R., which contains eight scales for different interpersonal relations (other – father – mother – husband/wife) in two directions (me → partner – partner → me) and on two levels (real-ideal), the problem of structure and meaning is discussed. A Procustes rotation of the different forms of the questionnaire to a hypothetical factormatrix results in a satisfying solution for the forms on real level. However, on the ideal level another structure has to be implemented. Also some differences of structure and meaning between the two directions of the relationship and between the partners have been found.

In het dagelijkse leven beoordeelt men zijn relatieleven door middel van allerlei beoordelingscategorïeën. Men zegt dat men houdt van zijn vrouw, dat moeder erg bezorgd is of dat men zou wensen dat zijn zoon meer verantwoordelijkheid zou opnemen. Deze beoordelingen worden geacht interferenties te zijn, die gemaakt worden op grond van gedragingen, die men stelt of die men observeert bij anderen. Het is hierbij echter duidelijk dat welke gedragingen men onder een bepaalde beoordelingscategorie plaatst, afhankelijk is van het – impliciete of expliciete – beoordelingssysteem van de beoordelaar en van de betekenissen, die hij hecht aan de verschillende beoordelingscategorïeën.

Aan de hand van welke inhoudscategorïeën best het relatieleven van de mens kan beschreven worden, is steeds één van de vragen geweest, waarmee de menswetenschappen zich hebben bezig gehouden. De ontelbare beoordelingsschalen en persoonlijkheidsvragenlijsten zijn er een levende getuige van. Ook het aantal indelingen op grond van theorieën zijn legio. Adams (1964) schetst in zijn overzichtsartikel de indelingen, die in de loop der tijden zijn gemaakt beginnend bij Hippocrates.

In een poging om in deze veelheid van categorisaties inzicht te verkrijgen werd empirisch onderzoek verricht, waarbij de samenhang tussen al deze beoordelingscategorïeën centraal stond. Dit leidde bij vele onderzoekers tot de bevinding dat twee factoren aan de basis liggen van al de beoordelingscategorïeën. En dat men deze – als men zich op de inhoud baseert – kan aanduiden als enerzijds de dominantie – onderworpenheidsdimensie en anderzijds de vriendelijkheid – vijandig-

heidsdimensie (o.a. Leary, 1957; Foa, 1961; Brown, 1965), waarbij men kan stellen dat de concrete inhouden zich circulair ordenen rond deze dimensies (o.m. Leary, 1957; Schaefer, 1959; Foa, 1961; Lorr en McNair, 1963 en 1965; Becker en Krug, 1964; Stern, 1970). En deze conclusie geldt voor allerlei beoordelingen, zowel van zichzelf als van anderen, zowel in dyades als in groepen, zowel in verticale relaties (bv. ouders – kinderen), als in horizontale relaties (bv. echt)paren). Andere onderzoekers verklaarden deze factoren eerder vanuit antwoordtendensen in de beoordeling in plaats vanuit de inhoud van de beoordelingen zelf (o.a. Jackson en Messick, 1961; Damarin, 1970).

Een verdere vraag is echter of in al die verschillende relaties de beoordelingscategorieën – ook al hebben ze dezelfde benaming of steunen ze op dezelfde items – dezelfde betekenis hebben. En nochtans is deze vraag erg belangrijk zowel vanuit theoretisch als vanuit praktisch standpunt. De vraag naar mogelijke betekenisverschillen in eenzelfde beoordelingscategorie, afhankelijk van het relatietype, kan ons inzicht verschaffen in de eigen aard van de verschillende relatievormen. In de praktijk anderzijds trekt men frequent bij het klinisch beoordelen vergaande conclusies uit de vergelijking van verschillende relatievormen. Termen als projectie, introjectie, verschuiving enz. gaan impliciet uit van de vergelijking van inhouden in verschillende relatievormen. Zulke vergelijking en de daaruit volgende conclusies lijken slechts verantwoord als eerst de betekenisgelijkheid tussen dezelfde beoordelingscategorieën in de verschillende relatievormen is nagegaan. Het is immers niet voldoende dat men het over dezelfde categorieën heeft, men moet het ook over dezelfde betekenissen hebben. Als vriendelijkheid t.o. moeder afhankelijkheid betekent en vriendelijkheid t.o. de echtgenoot vooral intimiteit, dan is er geen basis om te spreken van “overgedragen” inhouden, wat bij termen als projectie, introjectie, verschuiving enz. geïmpliceerd wordt. Ook vanuit testpsychologisch standpunt maakt men gemakkelijk vergelijkingen. Bv. tussen hoe de relatie met de anderen reëel is (reëel niveau) en hoe men de relatie zou wensen (wensniveau). Zulke vergelijking heeft maar zin als de items of schalen op beide niveaus dezelfde betekenis hebben en het feit dat men op beide niveaus dezelfde items gebruikt, biedt hiervoor geen voldoende waarborg. Bv. als sociaal zijn op het reëel niveau de betekenis heeft dat men oog heeft voor de noden van de anderen en op wensniveau dat men wil vervloeien met de anderen, dan ontbreekt de basis voor een vergelijking en voor de mogelijkheid om verschilcores te berekenen tussen beide niveaus. Nochtans zijn zulke verschilcores een veelgebruikte maat voor het bepalen van iemands zelf-aanvaarding of zelf-achting (Wylie, 1961).

Het onderzoek naar de structuur van interpersoonlijke inhouden in verschillende vormen van relaties werd verricht aan de hand van de Vragenlijst Interpersoonlijke Relaties (v.i.r.) (Vertommen en Rochette, 1979), en beperkt zich tot de relatie die de verschillende schalen onderhouden met de twee basisdimensies in de verschillende vormen van relaties. Hiermee is zeker niet het probleem van de betekenisgelijkheid

in zijn totaliteit afdoende onderzocht. Het is eerder een eerste benadering, die de gegrondheid van het gestelde probleem naar voor haalt.

ONDERZOEKSTRUMENT

De Vragenlijst Interpersoonlijke Relaties bestaat uit 80 items, ingedeeld in acht schalen van tien items, waarbij volgende interpersoonlijke inhouden worden gemeten: overheersing (leider), sociabiliteit (kame-raad), zorg (redder), afhankelijkheid (bedelaar), zelfgeringachting (suk-kelaar), wantrouwende afzijdigheid (verbitterde), vijandigheid (vijand), autonomie (eigenzinnige). Deze inhouden worden gemeten in de twee richtingen van de relatie (Ik → Partner en Partner → Ik), op twee niveaus (reëel niveau en wensniveau) en t.o.v. verschillende partners (anderen, vader, moeder en echtgeno(o)t(e)). Dit alles geeft 16 verschillende vormen van relaties. Ze worden weergegeven in Tab. 1, waarbij telkens een voorbeeld van een item uit de schaal overheersing wordt weergegeven.

TAB. 1. DE VERSCHILLENDE VORMEN VAN DE V.I.R. — THE DIFFERENT FORMS OF THE V.I.R.

relatievorm	voorbeeld
Ik → Anderen/reëel	Ik wijs de anderen op hun fouten
Ik → Anderen/wens	Ik wens de anderen op hun fouten te wijzen
Anderen → Ik/reëel	De anderen wijzen mij op mijn fouten
Anderen → Ik/wens	Ik wens dat de anderen mij op mijn fouten wijzen
Ik → Vader/reëel	Ik wijs vader op zijn fouten
Ik → Vader/wens	Ik wens vader op zijn fouten te wijzen
Vader → Ik/reëel	Vader wijst mij op mijn fouten
Vader → Ik/wens	Ik wens dat vader mij op mijn fouten wijst
Ik → Moeder/reëel	Ik wijs moeder op haar fouten
Ik → Moeder/wens	Ik wens moeder op haar fouten te wijzen
Moeder → Ik/reëel	Moeder wijst mij op mijn fouten
Moeder → Ik/wens	Ik wens dat moeder mij op mijn fouten wijst
Ik → Echtgeno(o)t(e)/reëel	Ik wijs mijn man/vrouw op zijn/haar fouten
Ik → Echtgeno(o)t(e)/wens	Ik wens mijn man/vrouw op zijn/haar fouten te wijzen
Echtgeno(o)t(e) → Ik/reëel	Mijn man/vrouw wijst mij op mijn fouten
Echtgeno(o)t(e) → Ik/wens	Ik wens dat mijn man/vrouw mij op mijn fouten wijst

ONDERZOEKSGROEP

Voor de vormen Anderen, Vader en Moeder van V.I.R. werd een gestratificeerde steekproef van de Vlaamse volwassen bevolking onderzocht. Bij de stratificatie werden volgende variabelen in acht genomen: woonplaats (provincie – verstedelijkingsgraad van de gemeente), geslacht, leeftijd en studie- en beroepsniveau. Op grond van de bevolkingsstatistiek over deze variabelen, werden 1000 hypothetische

proefpersonen op steekkaart gebracht. Op grond van deze steekkaarten werden dan concrete proefpersonen gezocht, die aan deze karakteristieken beantwoordden. De uiteindelijke steekproef bestond uit 869 proefpersonen. Door de omvangrijkheid van het in te vullen materiaal werd de groep verdeeld in twee subgroepen (paar – onpaar). De eerste groep vulde de vormen: Anderen en Vader in. De tweede subgroep de vormen: Anderen en Moeder, zodat de uiteindelijke gegevens voor de vorm Anderen steunen op 869 proefpersonen, de vorm Vader op 411 proefpersonen, en de vorm Moeder op 409 proefpersonen.

Voor de vorm Echtgeno(o)t(e) werd beroep gedaan op echtparen, waarbij de gegevens van beide leden verwerkt werden. Hiertoe werd een steekproef samengesteld, lukraak getrokken uit de kiezerslijsten van het arrondissement Leuven. Duizend vijfhonderd echtparen werden schriftelijk om hun medewerking gevraagd: 123 echtparen beantwoordden de oproep positief. De vragenlijst vorm Echtgeno(o)t(e) werd uiteindelijk ingevuld door 106 echtparen ($N = 212$)¹.

ONDERZOEKSMETHODE

De vraag naar de structuur van interpersoonlijke inhouden (i.c. de schalen van de V.I.R.) in verschillende relatievormen kan methodologisch vertaald worden als volgt: *hoe verhouden zich de inhouden tot elkaar voor de verschillende relatievormen*. Daar in de literatuur een consensus bestaat dat in de verschillende relatievormen éénzelfde structuur van interpersoonlijke inhouden naar voor komt, nl. een circulaire ordening rondom twee orthogonale dimensies: vriendelijkheid – vijandigheid en dominantie – onderworpenheid, kan de onderzoeksvraag verder geconcretiseerd worden: *verhouden de inhouden zich op deze specifieke wijze met elkaar voor de verschillende relatievormen*.

Het onderzoek naar de betekenisgelijkheid anderzijds kan best nagegaan worden door de gelijkheid van verschillende items (of schalen) te laten beoordelen en niet langs de gelijkheid van hun gedragsantwoorden op de items. Strikt gesteld geeft het laatst genoemd onderzoek dan ook niet aan of voor de verschillende vormen de inhouden betekenisgelijk zijn, maar eerder of de geïnfereerde betekenissen op basis van de gedragsantwoorden gelijk zijn. Dit verschil is echter eerder van theoretisch belang bij items (of schalen), waarbij niet naar concreet gedrag (bv. hoeveel sigaretten rookt ge per dag?) wordt gevraagd, maar naar de beoordelingen van gedrag (bv. zijt ge vriendelijk?). Immers bij dit laatste type van items is het duidelijk dat deze gescoord worden op grond van hun betekenis (cf. Mischel, 1968). De vraag naar de betekenisgelijkheid zal dan ook slechts langs indirecte weg in dit onderzoek beantwoord worden.

¹ De karakteristieken van de onderzoeksgroepen kunnen op aanvraag toegestuurd worden en zijn verschenen in het doctoraatsproefschrift van Vertommen (1977).

Er bestaan verschillende technieken om de gestelde vragen op te lossen, die echter alle uitgaan van de correlatiematrix van de inhoud en per relatievorm en waarbij de correlatiematrices voor de verschillende vormen met elkaar vergeleken worden. Om echter een veelheid van resultaten te vermijden en omdat reductie gemakkelijker leidt tot klaarheid en inzicht worden verdere stappen gezet. Een aangepaste techniek ter beantwoording van de gestelde vragen is hierbij de INDSCAL-analyse van Carroll en Chang (1970), waarbij over alle vormen heen de meest aansluitende componentenstructuur van de schaalinhouden wordt bepaald en op grond van deze structuur voor elke vorm een gewicht voor elke component wordt berekend. Deze gewichten geven het relatieve belang aan van een component ter verklaring van het intercorrelatiepatroon bij een bepaalde vorm. Hierbij kan dan gesteld worden dat, indien de gewichten bij de verschillende vormen gelijk zijn, de schaalinhouden dezelfde structuur hebben en betekenisgeleijk zijn.

In het onderzoek werd deze analyse echter niet gebruikt, daar er tevens en tegelijkertijd een interesse bestond in het al of niet aanwezig zijn van de structuur van de interpersoonlijke inhouden, die als uitgangspunt van het onderzoek werd genomen.

Er werd dan ook geopteerd voor de techniek van de congruentierotatie waarbij de gevonden factorstructuur per relatievorm wordt geroteerd naar een hypothetische matrix. De hypothetische matrix is weergegeven in Tab. 2. De aangegeven structuur in deze matrix komt

TAB. 2. HYPOTHETISCHE FACTORMATRIX — HYPOTHETICAL FACTORMATRIX

schalen	I (dom. – onderw.)	II (vriend. – vijand.)
leider	+ 0,92	+ 0,38
kameraad	+ 0,38	+ 0,92
redder	- 0,38	+ 0,92
bedelaar	- 0,92	+ 0,38
sukkelaar	- 0,92	- 0,38
verbitterde	- 0,38	- 0,92
vijand	+ 0,38	- 0,92
eigenzinnige	+ 0,92	- 0,38

overeen met het uitgangspunt van het onderzoek. De hypothetische structuur geeft immers een volmaakte circulaire ordening aan van de schalen rond twee orthogonale dimensies.

Op de verschillende relatievormen wordt een factoranalyse uitgevoerd, waarbij 100% van de gemeenschappelijke variantie wordt verklaard. Deze factoroplossingen worden met de techniek van Schönemann (1966) geroteerd naar de hypothetische factormatrix. Door middel van congruentiecoëfficiënten wordt nagegaan in welke mate overeenkomst bestaat tussen de getransformeerde of geroteerde en de hypothetische factormatrix. Een nadeel van deze techniek voor het oplossen van de gestelde vraag is dat niet rechtstreeks de factoriële gelijkheid tussen de verschillende vormen kan nagegaan worden en

dat slechts de congruentie onderzocht wordt betreffende twee factoren. Als criterium voor factoriële gelijkheid worden minimaal congruentiecoëfficiënten verwacht van 0,90. Hierbij dient echter aangegeven te worden dat – ook al lijkt deze coëfficiënt hoog – hiermee niet totaal afdoende de factoriële gelijkheid tussen de verschillende relatievormen is aangegeven. Immers als relatievorm A en relatievorm B beide 0,90 correleren met de hypothetische structuur C, dan kan de rechtstreekse overeenkomst tussen relatievorm A en B variëren tussen 0,62 en 1,00 (Diamond, 1959, p. 214). Het voordeel is dat het onderzoek geplaatst wordt tegenover de achtergrond van de resultaten van andere onderzoekers, waarbij de (geïnfereerde betekenis) structuur van de hypothetische factormatrix duidelijk is.

RESULTATEN

In Tab. 3 worden de getransformeerde matrices en de congruentiematrices weergegeven voor de verschillende relatievormen. Uit de congruentiecoëfficiënten en een totaal overzicht van de getransformeerde matrices kunnen volgende gegevens afgeleid worden :

1. de hypothetische factorstructuur wordt in zekere mate in de resultaten bevestigd. De overeenkomst tussen de hypothetische en de getransformeerde F_{II} (vriendelijkheid – vijandigheid) is zeer groot. De congruentiecoëfficiënten liggen tussen 0,87 en 0,98. De overeenkomst tussen de hypothetische en de getransformeerde F_I (dominantie – onderworpenheid) voor de relatievormen op wensniveau is beduidend lager. De congruentiecoëfficiënten liggen tussen 0,62 en 0,89. Op reëel niveau daarentegen zijn de coëfficiënten bevredigend, nl. tussen 0,88 en 0,94.

2. de spreiding van de ladingen per schaal voor de verschillende vormen is eerder groot.

3. de twee hypothetische factoren verklaren niet de totale gemeenschappelijke variantie. Een derde factor, waarop al de schalen positief laden, wordt telkens gevonden. Op wensniveau verklaart hij zelfs een belangrijk deel van de gemeenschappelijke variantie.

4. F_I op wensniveau, die zowel afwijkt van de hypothetische F_I als van F_I op reëel niveau kan nog moeilijk benoemd worden als de dimensie dominantie – onderworpenheid, daar de schaal leider, die volgens de hypothese – samen met de schaal eigenzinnige – hoog positief moet laden op deze factor, weinig of niet laadt op deze factor.

Een inspectie van de factoriële ladingen per schaal levert volgende gegevens.

1. *schaal leider* : De ladingen van deze schaal op F_I liggen tussen –0,01 en 0,56, waarbij het opvalt dat de laagste ladingen te noteren vallen op wensniveau. Op wensniveau kan de schaal leider niet de tegenpool

TAB. 3. DE GETRANSFORMEERDE FACTORMATRICES EN DE CONGRUENTIEMATRICES VOOR DE VERSCHILLENDE RELATIEVORMEN VAN DE V.I.R. — THE TRANSFORMED FACTORMATRICES AND THE CONGRUENCE-MATRICES FOR THE DIFFERENT FORMS OF RELATIONSHIP IN THE V.I.R.

ik → anderen/reëel				ik → anderen/wens			
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix			
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III
leider	0,510	-0,019	0,318	leider	0,256	-0,120	0,525
kameraad	0,258	0,738	0,453	kameraad	0,144	0,681	0,393
redder	-0,001	0,516	0,408	redder	-0,088	0,629	0,507
bedelaar	-0,344	0,034	0,417	bedelaar	-0,253	0,190	0,442
sukkelaar	-0,729	-0,344	0,259	sukkelaar	-0,421	-0,497	0,447
verbitterde	-0,090	-0,629	0,428	verbitterde	-0,157	-0,641	0,484
vijand	0,151	-0,557	0,503	vijand	-0,077	-0,662	0,457
eigenzinnig	0,614	-0,101	0,309	eigenzinnig	0,636	0,003	0,423
	1,384	1,647	1,245		0,770	2,007	1,705
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix			
	0,944	0,112	0,000		0,893	0,066	0,000
	0,123	0,947	0,000		0,107	0,929	0,000

anderen → ik/reëel				anderen → ik/wens				
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix				
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III	IV
leider	0,410	-0,321	0,347	leider	-0,008	-0,272	0,429	0,476
kameraad	-0,108	0,773	0,330	kameraad	0,019	0,674	0,429	-0,121
redder	-0,243	0,441	0,410	redder	-0,433	0,385	0,432	0,222
bedelaar	-0,419	0,375	0,368	bedelaar	-0,345	0,479	0,498	0,008
sukkelaar	-0,514	-0,536	0,284	sukkelaar	-0,346	-0,629	0,371	0,216
verbitterde	-0,103	-0,802	0,356	verbitterde	-0,307	-0,703	0,425	0,188
vijand	-0,014	-0,699	0,437	vijand	-0,130	-0,764	0,495	0,044
eigenzinnig	0,557	-0,276	0,304	eigenzinnig	0,378	-0,108	0,412	-0,050
	1,000	2,531	1,024		0,680	2,389	1,534	0,377
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				
	0,921	-0,074	0,000		0,740	-0,041	0,000	0,000
	-0,118	0,893	0,000		-0,076	0,872	0,000	0,000

ik → vader/reëel				ik → vader/wens			
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix			
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III
leider	0,330	-0,130	0,512	leider	0,055	-0,312	0,621
kameraad	-0,059	0,863	0,303	kameraad	-0,176	0,705	0,472
redder	-0,088	0,714	0,273	redder	-0,199	0,705	0,405
bedelaar	-0,499	0,496	0,413	bedelaar	-0,371	0,356	0,475
sukkelaar	-0,566	-0,347	0,340	sukkelaar	-0,367	-0,575	0,491
verbitterde	0,020	-0,759	0,294	verbitterde	-0,236	-0,635	0,510
vijand	0,192	-0,724	0,457	vijand	-0,099	-0,735	0,481
eigenzinnig	0,688	-0,276	0,161	eigenzinnig	0,670	-0,161	0,329
	1,201	2,815	1,035		0,861	2,519	1,840
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix			
	0,914	-0,132	0,000		0,762	-0,086	0,000
	-0,202	0,955	0,000		-0,147	0,903	-0,000

vader → ik/reëel				vader → ik/wens			
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix			
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III
leider	0,354	-0,231	0,567	leider	0,012	-0,054	0,656
kameraad	-0,062	0,877	0,271	kameraad	0,109	0,686	0,384
redder	-0,030	0,715	0,395	redder	-0,122	0,459	0,592
bedelaar	-0,443	0,374	0,316	bedelaar	-0,471	0,345	0,417
sukkelaar	-0,470	-0,545	0,389	sukkelaar	-0,359	-0,601	0,494
verbitterde	-0,141	-0,800	0,387	verbitterde	-0,309	-0,715	0,521
vijand	0,119	-0,760	0,408	vijand	-0,237	-0,682	0,559
eigenzinnig	0,574	-0,173	0,180	eigenzinnig	0,454	-0,006	0,325
	0,911	3,018	1,150		0,735	2,141	2,035
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix			
	0,937	-0,040	0,000		0,765	0,096	0,000
	-0,072	0,933	0,000		0,164	0,920	0,000

ik → moeder/reël				ik → moeder/wens			
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix			
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III
leider	0,311	0,047	0,496	leider	0,037	-0,188	0,487
kameraad	-0,140	0,851	0,178	kameraad	-0,186	0,750	0,423
redder	-0,102	0,820	0,248	redder	-0,183	0,755	0,480
bedelaar	-0,479	0,472	0,430	bedelaar	-0,458	0,315	0,397
sukkelaar	-0,519	-0,345	0,355	sukkelaar	-0,430	-0,546	0,405
verbitterde	-0,019	-0,765	0,176	verbitterde	-0,204	-0,651	0,565
vijand	0,066	-0,781	0,391	vijand	-0,202	-0,805	0,361
eigenzinnig	0,721	-0,368	0,229	eigenzinnig	0,739	-0,254	0,423
	1,151	3,071	0,887		1,121	2,701	1,597
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix			
	0,883	-0,117	0,000		0,739	-0,078	0,000
	-0,190	0,983	0,000		-0,121	0,940	0,000

moeder → ik/reëel				moeder → ik/wens			
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix			
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III
leider	0,400	- 0,224	0,548	leider	0,082	- 0,169	0,686
kameraad	- 0,068	0,921	0,216	kameraad	0,072	0,770	0,327
redder	- 0,064	0,717	0,329	redder	- 0,203	0,424	0,558
bedelaar	- 0,301	0,461	0,327	bedelaar	- 0,191	0,471	0,460
sukkelaar	- 0,392	- 0,627	0,379	sukkelaar	- 0,349	- 0,694	0,452
verbitterde	- 0,111	- 0,838	0,287	verbitterde	- 0,285	- 0,718	0,535
vijand	0,169	- 0,765	0,397	vijand	- 0,014	- 0,718	0,535
eigenzinnig	0,600	- 0,292	0,159	eigenzinnig	0,429	- 0,117	0,310
	0,813	3,390	0,971		0,477	2,564	1,944
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix			
	0,926	- 0,059	0,000		0,855	0,026	0,000
	- 0,121	0,933	0,000		0,060	0,894	0,000

ik → echtgeno(o)t(e)/reël				ik → echtgeno(o)t(e)/wens			
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix			
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III
leider	0,556	-0,108	0,394	leider	0,137	-0,015	0,499
kameraad	-0,096	0,957	0,015	kameraad	-0,149	0,611	0,186
redder	-0,065	0,635	0,291	redder	-0,300	0,638	0,700
bedelaar	-0,554	0,451	0,407	bedelaar	-0,424	0,290	0,334
sukkelaar	-0,504	-0,367	0,249	sukkelaar	-0,484	-0,515	0,357
verbitterde	0,075	-0,624	0,143	verbitterde	-0,282	-0,644	0,502
vijand	0,058	-0,546	0,257	vijand	-0,203	-0,684	0,395
eigenzinnig	0,606	-0,309	0,328	eigenzinnig	0,634	-0,325	0,499
	1,259	2,452	0,662		1,068	2,117	1,621
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix			
	0,906	-0,099	0,000		0,793	-0,046	0,000
	-0,139	0,939	0,000		-0,064	0,964	0,000

echtegeno(o)t(e) → ik/reëel				echtgeno(o)t(e) → ik/wens			
getransformeerde matrix				getransformeerde matrix			
variabelen	I	II	III	variabelen	I	II	III
leider	0,558	- 0,016	0,345	leider	0,030	- 0,106	0,569
kameraad	- 0,092	0,910	0,249	kameraad	0,270	0,559	0,348
redder	- 0,175	0,772	0,372	redder	- 0,364	0,603	0,532
bedelaar	- 0,320	0,390	0,372	bedelaar	- 0,128	0,107	0,419
sukkelaar	- 0,503	- 0,566	0,305	sukkelaar	- 0,310	- 0,745	0,411
verbitterde	- 0,225	- 0,788	0,302	verbitterde	- 0,241	- 0,673	0,465
vijand	0,238	- 0,666	0,337	vijand	0,089	- 0,660	0,525
eigenzinnig	0,494	- 0,446	0,368	eigenzinnig	0,318	- 0,397	0,312
	1,057	3,159	0,892		0,487	2,299	1,663
congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix				congruentiematrix : hypothet./getransform. matrix			
	0,944	- 0,046	0,000		0,616	0,037	0,000
	- 0,080	0,964	0,000		0,080	0,904	0,000

genoemd worden van de schaal bedelaar en sukkelaar en heeft ze geen factoriële gelijkheid met de schaal eigenzinnige, zoals gesteld werd in de hypothese en bevestigd wordt voor het reëel niveau. Wel laadt deze schaal op wensniveau hoger op F_{III} en voor de vorm Anderen $\rightarrow$ Ik/wens op F_{IV} . Waar volgens de hypothese deze schaal laag positief laadt op F_{II} , wordt dit niet bevestigd in de resultaten. De ladingen op F_{II} liggen tussen 0,05 en -0,32. Hierbij dient opgemerkt te worden dat op reëel niveau de ladingen voor de richting Ik $\rightarrow$ Partner erg laag zijn, terwijl ze voor de richting Partner $\rightarrow$ Ik duidelijker negatief zijn. Eenzelfde patroon is echter niet aanwezig op wensniveau. De hoogste negatieve lading is te bemerken bij de vorm Ik $\rightarrow$ Vader en de laagste bij Ik $\rightarrow$ Echtgeno(o)t(e).

2. *schaal kameraad*: De ladingen van deze schaal op F_I liggen tussen -0,18 en 0,27, wat er op duidt dat de schaal niet steeds positief correleert met de dimensie dominantie - onderworpenheid zoals hypothetisch werd gesteld. In de relatie met anderen op reëel niveau en in de relaties met vader, moeder en echtgeno(o)t(e) op wensniveau zijn er sterke verschillen te noteren naargelang de richting van de relatie. In de richting Ik $\rightarrow$ Partner vinden we voor de vormen Anderen een positieve lading, terwijl in de richting Partner $\rightarrow$ Ik een negatieve lading te bemerken is. Voor de vormen Vader, Moeder en Echtgeno(o)t(e) is er juist een omgekeerd verband te noteren. Op F_{II} liggen de ladingen in de verwachte richting, nl. tussen 0,56 en 0,96.

3. *schaal redder*: De ladingen op F_I liggen in de lijn van de hypothese, nl. tussen 0,00 en -0,43. Hierbij kan opgemerkt worden dat de laagste ladingen steeds op reëel vlak te noteren zijn. Ook voor F_{II} liggen de ladingen in de verwachte richting, nl. tussen 0,38 en 0,82. Hierbij valt op te merken dat voor de vorm Anderen en Moeder op wensniveau de ladingen hoger zijn in de richting Ik $\rightarrow$ Partner, dan in de richting Partner $\rightarrow$ Ik.

4. *schaal bedelaar*: Ook hier liggen de ladingen in de lijn van de hypothese. Op F_I tussen -0,13 en -0,55 en op F_{II} tussen 0,03 en 0,50. Bij de ladingen F_{II} valt te noteren dat - zowel op reëel als op wensniveau - deze voor de vorm Anderen steeds hoger zijn in de richting Partner $\rightarrow$ Ik, dan in de richting Ik $\rightarrow$ Partner. Bij de ladingen op F_I valt te noteren dat - zowel op reëel als op wensniveau - deze het laagste zijn voor de vormen Ik $\rightarrow$ Anderen, Moeder $\rightarrow$ Ik en Echtgeno(o)t(e) $\rightarrow$ Ik.

5. *schaal sukkelaar*: Ook hier liggen de ladingen in de lijn van de hypothese. Op F_I tussen -0,31 en -0,72 en op F_{II} tussen -0,34 en -0,74. De ladingen op F_{II} zijn steeds hoger in de richting Partner $\rightarrow$ Ik dan in de richting Ik $\rightarrow$ Partner, terwijl op F_I de ladingen hoger zijn in de richting Ik $\rightarrow$ Partner dan in de richting Partner $\rightarrow$ Ik. Anderzijds zijn op de F_I de ladingen op reëel niveau hoger dan op wensniveau, terwijl op F_{II} de ladingen op wensniveau hoger zijn dan op reëel niveau.

6. *schaal verbitterde*: De ladingen liggen in de lijn van de verwachtingen. Op F_{I} tussen 0,07 en -0,31 en op F_{II} tussen -0,62 en -0,84. De ladingen op F_{I} zijn hoger voor het wensniveau dan voor het reëel niveau.

7. *schaal vijand*: Voor F_{I} liggen de ladingen tussen -0,24 en 0,24. Voor F_{II} liggen ze tussen -0,55 en -0,80, wat overeenkomt met de hypothese. Voor F_{I} vinden we lage positieve ladingen voor de vorm Ik $\rightarrow$ Anderen/reëel, Ik $\rightarrow$ Vader/reëel, Moeder $\rightarrow$ Ik/reëel en Echtgeno(o)t(e) $\rightarrow$ Ik/reëel, terwijl we lage negatieve ladingen vinden voor Vader $\rightarrow$ Ik/wens, Ik $\rightarrow$ Moeder/wens, en Ik $\rightarrow$ Echtgeno(o)t(e)/wens.

8. *schaal eigenzinnige*: De ladingen op F_{I} (tussen 0,32 en 0,74) en op F_{II} (tussen 0,00 en -0,43) komen overeen met de gestelde hypothese. Voor F_{I} liggen de ladingen hoger in de richting Ik $\rightarrow$ Partner dan in de richting Partner $\rightarrow$ Ik en dit vooral voor het reëel niveau. Op F_{II} valt vooral op dat de hoogste negatieve ladingen op te merken zijn in de vorm Echtgeno(o)t(e).

BESPREKING

Het uitgangspunt van het onderzoek, nl. dat interpersoonlijke inhouden zich circulair ordenen rondom twee dimensies, wordt vanuit de congruentiecoëfficiënten bevestigd en is in overeenstemming met vroeger onderzoek over het interpersoonlijk relatieleven. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de twee dimensies (dominantie - onderworpenheid en vriendelijkheid - vijandigheid) niet de totale gemeenschappelijke variantie van de v.l.r.-schalen verklaren. Een derde factor - die een belangrijk deel van de variantie verklaard - wordt steeds gevonden en hierop laden al de schalen van de v.l.r. positief. Voor deze factor kunnen twee verklaringen gegeven worden: 1. deze factor is een algemene factor, die aangeeft dat al de schalen een interpersoonlijk aspect in zich dragen. Deze factor zou dan ook kunnen benoemd worden: de mate van actieve betrokkenheid op het relatieleven; 2. deze factor steunt op een antwoordtendens, nl. de instemtendens. Beide verklaringen zijn verdedigbaar en liggen in de lijn van ofwel een inhoudelijke, ofwel een formele benadering van de antwoorden op een vragenlijst. Hetzelfde werd reeds aangegeven voor de twee overige factoren.

De hypothese betreffende de structuur van de schalen kan grosso modo als bevestigd beschouwd worden, indien de derde factor buiten beschouwing wordt gelaten.

Daarnaast moet echter gesteld worden dat deze structuur niet op alle relatievormen even adequaat van toepassing is. Een eerste - toch wel fundamenteel - verschil is te bemerken tussen de (betekenis)-structuur van de schalen op reëel niveau enerzijds en op wensniveau anderzijds. Waar op reëel niveau duidelijk kan gesproken worden van de (betekenis)dimensie: dominantie - onderworpenheid, waarbij

de schalen overheersing en autonomie tegengesteld zijn aan afhankelijkheid en zelfgeringschatting, is deze (betekenis)structuur niet aanwezig op wensniveau. Op wensniveau is de congruentie met de hypothetische structuur voor deze factor te situeren tussen 0,62 en 0,89, voor de verschillende relativvormen. De hoogste congruenties worden gevonden voor de vorm Ik → Anderen/wens en Moeder → Ik/wens. Al de andere liggen onder 0,80. Bij inspectie van de getransformeerde matrices op wensniveau kan voor de verschillende relativvormen een andere gemeenschappelijke hypothese gesteld worden, nl. de (betekenis)dimensie autonomie versus relatiegerichtheid. Deze relatiegerichtheid is meer omvattend (in betekenis) dan onderworpenheid. De (betekenis)dimensie geeft meer aan of men de eigenheid van de persoon benadrukt versus de eigenheid van de relationele gebondenheid of verbondenheid. Op reëel niveau daarentegen wordt dit 'gespecificeerd' naar de effecten die deze eigenheid of relationele ge(ver)bondenheid heeft, nl. of men sterk versus zwak in de relatie intreedt. Een mogelijke verklaring voor deze verschillen (in betekenis) – die tevens het specifieke van het reëel en wensniveau aangeeft – kan gelegen zijn in het feit dat op reëel niveau in de (betekenis)structuur de relationele consequenties (object – libido) worden betrokken, terwijl op wensniveau meer de narcistische consequenties (Ik – libido) worden aangegeven (cfr. Oerlemans, 1966). Dit verschil van oriëntatie, dat zijn (betekenis)consequenties heeft op de schalen, is het duidelijkst bij de schaal leider. De schaal leider, die op reëel niveau sterke relationele consequenties heeft in de gedragsmanifestaties, heeft op wensniveau zeer weinig narcistische consequenties voor het zelfgevoel. Overheersing van de anderen of van de anderen tegenover mij heeft hier weinig impact op het zelfgevoel.

Naast dit fundamentele (betekenis)verschil tussen reëel- en wensniveau zijn er anderzijds, maar in mindere mate, verschillen te noteren tussen de richtingen in de relatie en tussen de partners met wie men zich in de relatie verhoudt. Zo blijkt de (betekenis)structuur in de richting Partner → Ik meer evaluatief te zijn dan in de richting Ik → Partner.

Besluitend kan gesteld worden dat de verschillende relativvormen (niveaus, richtingen, partners) zekere wijzigingen in de (betekenis)structuur teweegbrengen, waarbij het verschil tussen de structuur op reëel- en wensniveau het meest pertinent is. Dit kon het duidelijkst aangegeven worden aan de hand van de schaal overheersing. Dat dit praktische consequenties in zich draagt voor het gebruik van vergelijkingen tussen relativvormen – wat frequent gebeurt in tests en klinische oordelen – is hiermee aangegeven.

REFERENTIES

- ADAMS, H.B. "Mental illness" or interpersonal behavior? *American Psychologist*, 1964, 19, 191-197.
- BECKER, W.C., & KRUG, R.S. A circumplex model for social behavior in children. *Child Development*, 1964, 35, 371-396.

- BROWN, R. *Social psychology*. New York : Macmillan, 1965.
- CARROLL, J.D., & CHANG, J.J. Analysis of individual differences in multidimensional scaling via a N-way generalisation of "Eckard-Young" decomposition. *Psychometrika*, 1970, 35, 285-319.
- DAMARIN, F. A latent-structure model for answering personal questions. *Psychological Bulletin*, 1970, 73, 23-40.
- DIAMOND, S. *Information and error*. New York : Basic Books, 1959.
- FOA, U.G. Covergences in the analysis of the structure of interpersonal behavior. *Psychological Review*, 1961, 68, 341-353.
- JACKSON, D.N., & MESSICK, S. Acquiescence and desirability as response determinants on the MMPI. *Educational and Psychological Measurement*, 1961, 21, 771-779.
- LEARY, T. *Interpersonal diagnosis of personality*. New York : Ronald, 1957.
- LORR, M., & MCNAIR, D.M. An interpersonal behavior circle. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1963, 67, 68-75.
- LORR, M., & MCNAIR, D.M. Expansion of the interpersonal behavior circle. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1965, 2, 823-830.
- MISCHEL, W. *Personality and assessment*. New York : Wiley, 1968.
- OERLEMANS, A.C. Het zelfgevoel. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, 1966, 7, 405-421.
- SCHAEFER, E.S. A circumplex model for maternal behavior. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1959, 59, 226-235.
- SCHÖNEMANN, P.H. A generalized solution of the orthogonal Procustes problem. *Psychometrika*, 1966, 31, 1-10.
- STERN, G.G. *People in context*. New York : Wiley, 1970.
- VERTOMMEN, H. *De interpersoonlijke relatie vanuit psychopathologisch perspectief*. Niet gepubliceerd doctoraatsproefschrift, K.U.Leuven, 1977.
- VERTOMMEN, H., & ROCHETTE, F. *Vragenlijst Interpersoonlijke Relaties*. V.I.R. Amsterdam : Swets & Zeitlinger, 1979.
- WYLIE, R.C. *The self-concept*. Lincoln : University of Nebraska Press, 1961.

Psychologisch Instituut
Tiensestraat 102
3000 Leuven

Received December 1978